

**SOSYALİST DEVRİMDEN ÖNCE “ZORUNLU UĞRAK”:
MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM HAREKETİNİN
AŞAMALI DEVRİM STRATEJİSİNDE KEMALİZM VE
ORDU**

**“COMPULSORY MOMENT” BEFORE SOCIALIST
REVOLUTION: KEMALISM AND MILITARY IN THE
GRADUAL REVOLUTION STRATEGY OF THE
NATIONAL DEMOCRATIC REVOLUTION
MOVEMENT**

Süleyman Çağrı GÜZEL*

ÖZ

Milli Demokratik Devrim (MDD) hareketi, 1960’lı yıllarda dinamizmini artıran sosyalist gruplar içinde gerek teorik gerekse pratik bakımdan Türk solunu en çok etkileyen akımlardan biridir. Türkiye Komünist Partisi’nin (TKP) aşamalı devrim geleneğini 1960’lara taşıyan ve sosyalist devrimden önce mutlaka bir “demokratik devrim” yapılmasının zorunlu olduğunu savunan bu akım, “bilimsel sosyalizm”in determinist bakış açısını sahiplenir. Bu bağlamda Türkiye’nin yarı feodal bir tarihsel aşamada bulunduğu hükmeder ve Kemalist devrimin tamamlanması gerektiğini savunur. MDD’nin devrim stratejisinin en önemli unsurlarından biri asker-sivil aydın zümredir. Nitekim MDD’cilere göre Kemalizm’in mirasçısı olan söz konusu zümre, işçi sınıfının yeterli bilinç düzeyine ulaşamadığı ve milli burjuvazinin gelişmediği Türkiye’de, çıkarı emperyalizme karşı olan sınıflarla ittifak halinde ülkeyi emperyalist

* Dr. Öğr. Üyesi, Gaziantep Üniv., İslahiye İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, s-cagriguzel@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0509-3424>

* Makale Geliş Tarihi / Article Received: 22.12.2020
Makale Kabul Tarihi / Article Accepted: 03.03.2021

sistemden koparacak bir devrimi gerçekleştirebilir. İşçi sınıfından daha çok ordunun “vesayet” gücüne dayanan bu strateji, çoğu kez sol içinde Kemalizm’in gölgesinde kalmakla ve cuntacılıkla itham edilmiştir. Buna karşın MDD’cilere göre Türkiye’nin bulunduğu tarihsel – toplumsal aşama bilimsel sosyalizm ışığında tahlil edildiğinde esas Marksist tutum, “işbirlikçi sermaye” ve “feodal mütegalibe” dışındaki tüm sınıfların topyekun mücadele ederek sosyalizmden bir önceki aşamaya geçilmesi için tek cephede birleşmesidir. Ancak buradaki özgücü eğilim Kemalist geleneğe ve orduya biçilen merkezi roldür. Çalışmanın amacı MDD hareketinin, aşamalı devrim stratejisinde Kemalizm ve orduya verdiği merkezi rolü teori ve pratik açısından değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: Milli Demokratik Devrim, Kemalizm, Asker-Sivil Aydın Zümre, Sosyalizm, Aşamalı Devrim.

ABSTRACT

The National Democratic Revolution (NDR) Movement is one of the most influential movements that affected the Turkish left both theoretically and practically among the socialist groups which increased its dynamism in the 1960s. This movement, which carries the TKP's tradition of gradual revolution to the 1960s and argues that a "democratic revolution" must be carried out before the socialist revolution in this direction, has the determinist perspective of "scientific socialism". In this context, it argues that Turkey is at a semi-feudal historical stage and advocates that the Kemalist revolution should be completed. One of the most significant elements of NDR's "revolutionary strategy" is the military-civilian intellectual group. As a matter of fact, the group of the heir of Kemalism can carry out a revolution that will tear the country away from the imperialist system in Turkey, where the working class has not reached sufficient level of consciousness and the national bourgeoisie has not developed according to the supporters of NDR. This strategy, which relies more on the "tutelage" power of the army than the working class, has often been accused of being overshadowed by Kemalism and juntaism within the left. However, when the historical-social stage in which Turkey is located is analysed in the light of scientific socialism, the main Marxist attitude is that all classes

except collaborative capital and feudal tyrants are united on one front in order to start the stage before socialism by fighting all the way, according to the supporters of NDR. Yet, the specific tendency here is the central role which is cut for the Kemalist tradition and the army. The purpose of the study is to evaluate the central role assigned to Kemalism and the military in terms of theory and practice in the strategy of the gradual revolution of NDR movement.

Keywords: National Democratic Revolution, Kemalism, Military-Civilian Intellectual Group, Marxism-Leninism, Gradual Revolution.

GİRİŞ

Türkiye’de solun en yaygın eleştirildiği bağlamlardan biri onun Kemalizm ve ordu ile olan ilişkisidir. Bu çerçevede Türk solunun sınıf mücadelesine dayanan sosyalizmden daha çok “cuntacı ve baskıcı” resmi ideolojiyi benimsediği; sırtını işçi ya da köylü sınıfına değil, militarist bir “devlet zorbalığına” dayadığı iddia edilmiştir. Sola dair bu yaklaşım, Türkiye’de “liberalleşme/demokratikleşme” eğilimlerinin olduğu 2000’li yılların başında daha güçlü bir şekilde ifade edilmeye başlamıştır. Ne var ki eleştirilenler artık sosyalizm iddiasında olan Marksistler değil, yeni dünya düzeninin hegemonyası karşısında varoluşsal bir kaygı hisseden ve ulus devlete tutunan “eski solculardır.” Ulusalçılık olarak adlandırılan bu akım, Soğuk Savaş’ın bittiği ve sol hareketin dünya siyaseti üzerindeki gücünü yitirdiği bir ortamda ordunun gücünü ve Kemalist restorasyonu neoliberalizm karşısında ayakta kalmanın yegane yolu ve nihai hedef olarak görmüştür. Ancak sosyalizmin kapitalizm karşısında güçlü bir alternatif olduğu Soğuk Savaş koşullarında Türkiye solunun Kemalizm’i ve ordu vesayetini esas amaç olarak gördüğü söylenemez.

1960 darbesinin ardından Kemalist devrimi tamamlamak ve sosyalizme giden yolu açmak için ordu ile ittifak arayışına giren iki hareket vardır. Bunlar MDD hareketi ve Yön-Devrim hareketidir. Söz konusu hareketlerin Kemalist geçmiş ve onun taşıyıcısı olan ordu üzerinden bir siyasal tasavvur geliştirmelerinin iki temel dinamiği olduğu söylenebilir. Birincisi MDD ve Yön’ün de dahil olduğu Türk solunun, 27 Mayıs 1960 darbesi ve o darbenin getirdiği 1961 Anayasası ile birlikte nispi bir özgürlük ortamına kavuşmasıdır. Gerçekten de sol, bu “milattan” sonra üniversitelerde, sendikalarda ve siyasette örgütlenerek Türkiye sathında önemli bir güç elde etmiştir. İkincisi MDD ve Yön’ün Türkiye toplumu üzerine yaptıkları sınıfsal tahlillerdir. Bu tahlillere göre Türkiye henüz kapitalist aşamaya

geçmiş ve kendi milli burjuvazisini oluşturmuş bağımsız bir ülke değildir. Dolayısıyla Türkiye'nin sosyalist devrim aşamasına geçebilmesi için öncelikle “demokratik devrimini” gerçekleştirmesi gerekir. Söz konusu devrimin öncülüğünü yapacak olanlar da henüz sınıf bilinci kazanmamış işçi sınıfı değil, asker-sivil aydın zümredir. Bu durum çoğu zaman solun kendisini Kemalizm'e eklemeyerek onun paternalist ve hegemonyacı gücünü aşamadığına yönelik eleştirilere neden olmuştur. Örneğin Hasan Bülent Kahraman'a göre ordunun siyasal-toplumsal alandaki varlığı ve işlevi Türkiye'de solun oluşumunda çok büyük rol oynamıştır; dolayısıyla Türk solunun bilinçdışı oluşturulan öğeler Marksist kavramlara değil, doğrudan doğruya ordu ve Kemalizm'e dayanmaktadır (Kahraman, 2011: 44-45). Kahraman, Türk solunun Marksizm'le ilişki kurmadığını; bunun yerine onu bir *praksis*'e dönüştüren Stalinizm, Maoizm ve Troçkizm gibi modelleri rehber edindiğini belirtmiştir (Kahraman, 2011: 75). Ancak bu eleştiri, aynı zamanda Ekim Devrimi ve sonrasındaki devrimci hareketlerin hemen hiçbirinde “pür Marksist bir teorik reçetenin” uygulanmadığı gerçeğini göz ardı etmektedir. Nitekim hem ulusal hem de uluslararası koşullar Marksizm'in pratiğini etkilemiş ve hiçbir sol hareket bu pratiklerden azade kalamamıştır. Bununla birlikte askeri darbe beklentisinin sosyalizme bağdaşmayacağına, Türk solunun işçi sınıfıyla bir bağ kurmak yerine sınıfsal bir karşılığı olmayan ordu – gençlik üzerine yoğunlaştığına, Kemalist milliyetçiliğin savunusunu yaptığına ve resmi ideolojinin belirlenimi altında kaldığına yönelik eleştiriler (Ulus, 2016; Aydın, 1998; Sayın, 2014; Kahraman, 2011; Bora, 2017; Doğan, 2011) başta MDD olmak üzere 1960'larda neşet eden ve 1970'lerde etkisini sürdüren birçok sol harekete yöneltilmektedir.

MDD hareketi, TKP geleneğinden gelen ve temel ideolojik formasyonunu aşamalı devrim stratejisi üzerine bina etmiş olan bir “eski tüfeğin”¹; yani Mihri Belli'nin önderliğinde kurulmuş ve Türkiye'de son derece etkili olmuş sol akımlardan biridir. “Sosyalist Türkiye” yerine “tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye” şiarını benimseyen MDD, Türkiye İşçi Partisi'nin (TİP) anti tezi olarak ortaya çıkmış ve demokratik devrimi savunmanın bilimsel sosyalizmin bir gereği olduğunu iddia etmiştir. Mihri Belli'nin Yön dergisinde çerçevesini çizdiği, Türk Solu ve Aydınlik Sosyalist Dergi'de “olgunlaştırdığı” MDD tezi, süreç içerisinde Türkiye'deki sol gençlik hareketini etkileyerek parlamento dışında örgütlenen aktif kitlenin ideolojik kaynağı haline gelmiştir. Ancak sol gençlik hareketi zamanla Belli'yi pasifist olmakla itham ederek silahlı mücadeleye yönelmiştir. Aynı şekilde Aydınlik Sosyalist Dergi içinde de bir kopuş yaşanmış

¹ Mihri Belli'nin Yön dergisinde MDD tezini tanıttığı makalesinde “E. Tüfekçi” mahlasını kullanması tesadüf değildir. Belli, TKP geleneğinin taşıyıcısı olan isimlerden biridir ve eski sol mirasın temsilcisi olarak ortaya çıkmak istemiştir.

ve Perinçek grubu Mao'cu bir izleği takip ederek Proleter Devrimci Aydınlik dergisini çıkarmaya başlamıştır.

Hareket içinde kopuşlar yaşansa da MDD tezinin ana çerçevesini oluşturan aşamalı devrim stratejisi ve Kemalizm'in taşıyıcısı olan asker-sivil aydın zümrenin demokratik devrim sürecindeki önemi, ayrılan gruplar tarafından da genellikle yadsınmamıştır. Çalışmamızda MDD tezi aşamalı devrim stratejisi çerçevesinde değerlendirilirken; Belli'nin ortaya koyduğu ana teorik çerçeve esas alınacaktır; yani daha sonra hareketten kopup farklı fraksiyonlara bölünen gruplar bu çalışmanın kapsamı dışındadır.

Türk solunun Kemalizm'in gölgesinde kaldığı ve onu aşamadığına dair eleştirilerin dayandığı en önemli varsayımlardan biri kurucu ideolojinin baskın karakteridir. Gerçekten de Kemalizm'in Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu ideolojisi olması, onun siyasal alanda bir meşruiyet unsuru haline gelerek hegemonik bir konuma yerleşmesini sağlamıştır. Dolayısıyla hemen her siyasi akım, –Kemalizm'e karşı olanlar bile– kendi “yasallığını” tahkim etmek için en azından söylem bazında onunla uzlaşma çabası içerisine girmiştir. Sonuçta Cumhuriyet tarihi boyunca Kemalizm'le bir çeşit *modus vivendi* kurmayan bir düşünce akımının varlığını sürdürebilmesi hemen hemen imkansızdır (Belge, 2009: 30). Buna karşın solun kurucu ideoloji ile ittifakını bir meşruiyet kazanma çabası olarak yorumlamamak gerekir. Nitekim bu ilişki kendileri açısından “bilimsel sosyalizmin” aşamalarına uygun bir metottur ve Türkiye'nin mevcut şartlarında “feodal kalıntılardan” kurtulmanın anahtarıdır. Aşamalı devrim anlayışı yerine doğrudan sosyalist devrimi savunan TİP dahi –“emperyalist sistem”den ordu önderliğinde bir kopuş beklemese bile– Kemalist değerleri ön plana çıkaran bir politik tutum benimsemiştir. TİP dışında kalan MDD ve Yön hareketleri ise demokratik devrim stratejisini yani sosyalizme aşamalı olarak geçişi savunmuşlardır (Ulus, 2016: 17). Bu bağlamda öncelikli hedef demokratik devrimi gerçekleştirmektir ve bunun yolu da Kemalist devrimi tamamlamaktan geçer. Ancak Yön hareketi, MDD'den farklı olarak sosyalizmi Kemalizm ve milliyetçiliğe eklemiştir; yani asıl olan Kemalizm'in sol bir ekonomik modelle revize edilerek yeniden ihya edilmesidir. MDD içinse durum bundan farklıdır. Nitekim MDD Kemalizm'i, kendi sosyalist anlayışına eklemiştir (Doğan, 2011: 141). Dolayısıyla Yön hareketi için ana hedefin sol bir Kemalist düzen olduğu; MDD hareketinin ise Kemalizm'i ve bu ideolojinin taşıyıcısı olarak gördüğü asker-sivil aydın zümreyi “araçsallaştırarak”, sosyalizme ulaşmak için bir geçiş aşaması / zorunlu bir aşama olarak gördüğü demokratik devrim sürecinde en önde gelen devrimci güçlerden biri haline getirmek istediği söylenebilir. Bu bağlamda sosyalist bir perspektife sahip olduğunu düşündüğümüz MDD hareketinin kurucu ideoloji ve onun temsilcisi olan ordu ile ilişkisinin, tarihsel

süreçte Türk solunun Kemalizm'e bakışı noktasında aydınlatıcı bir çerçeve sunabileceğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte çalışmamızda MDD'nin aşamalı devrim stratejisinin Marksist – Leninist teorideki dayanakları tartışılmaya çalışılacaktır.

1. AŞAMALI DEVRİM STRATEJİSİNİN TEORİK ARKA PLANI

Hegel Diyalektiğini “Ayakları Üzerine Oturtmak”: Tarihsel Materyalizm

Aşamalı devrim stratejisinin en temel dayanağı kuşkusuz “bilimsel sosyalizm” ve onun aşamalarını determinist bir biçimde ortaya koyan Karl Marx'tır. Marx her şeyden önce tarihsel materyalizm çerçevesinde bir toplumsal tahlil yapmış ve sosyalist devrime ulaşmak için yaşanması gereken sosyo-ekonomik aşamaları ifade etmiştir. Bu bağlamda Marx'ın Hegel idealizmini eleştirip onu “aşarak” diyalektik materyalist bir bakış açısıyla tarihi ve toplumu yeniden yorumladığını söylemek mümkündür.

Marx'a göre yaşamı belirleyen bilinç değildir; aksine bilinci belirleyen yaşamdır (Marx ve Engels, 2013a: 35). Bu bakış açısı, Hegel'in maddi dünyayı insan oğlunun bilincinin bir ürünü olarak gören yaklaşımının tam tersidir. Nitekim Marx'a göre Hegel maddi dünyayı bilince bağladığı ve başlangıç noktası olarak fikirler dünyasını aldığı için diyalektiğini yanlış bir temel üzerine oturtmuştur. Hegel düşünceye bağımsız bir özne rolü vererek maddi dünyayı fikirler dünyasının bir ürünü olarak görürken, Marx düşünceyi maddi dünyanın insan aklındaki yansıması olarak görür. Marx, diyalektiği materyalist felsefeyle buluşturarak Hegel'in felsefesini realist bir temel üzerine oturttuğunu ifade etmiştir. Nitekim ona göre Hegel'de diyalektik baş aşağı durmaktadır ve onun mistik kabuğunun içindeki rasyonel özü bulmak için ayakları üzerine oturtulması gerekir (Marx, 2003: 27).

Hegel diyalektiğini “ayakları üzerine oturtan” Marx'ın tarihi ve toplumu yorumlayışı onun materyalist dünya görüşünün bir yansımasıdır. Marx, her döneme ait üretim biçiminin aynı zamanda o döneme ait sınıfsal yapıları ve dolayısıyla toplumsal ilişkilerin niteliğini belirlediğini savunur. İnsanların fikirleri ve tasavvurları, aralarındaki maddi temaslarla şekillenir. Bir toplumun siyasal, ahlaki, hukuki, dini, metafizik dilinde karşılığını bulan zihinsel üretimleri de bu maddi ilişkiler belirler (Marx ve Engels, 2013a: 34). Dolayısıyla alt yapı şeklinde kavramsallaştırılan üretim biçimine bağlı üretim ilişkileri üst yapıyı; yani dini, düşünsel, sanatsal üretimleri ya da hukuki ve siyasi düzeni belirleyen asli unsurdur.

Marx'a göre tarihsel – toplumsal spektrum üzerinde yer alan aşamalar düzenli ve deterministik bir şekilde ilerler. Dolayısıyla her yeni toplumsal düzen bir öncekinden daha ileri bir aşamayı temsil eder. Nitekim Marx, kabile mülkiyetinden başlayarak antik mülkiyet, feodal ve burjuva mülkiyet biçimlerinin birbirini takip ettiğini ve tarihin akışı içerisinde komünizme ulaşmanın mukadder olduğunu savunmuştur. “Mülkiyet biçimi” kavramı fiilen ekonomik toplum biçimi kavramını içermektedir.²

Marx'a göre ilk mülkiyet biçimi henüz karmaşık üretim süreçlerinin ortaya çıkmadığı kabile mülkiyetidir. İnsanlık bu aşamada avcılık, hayvancılık, balıkçılık yapmakta ya da en iyi ihtimalle toprağı işleyerek geçinmektedir. Yapılan işler için karmaşık süreçler gerekmediğinden toplum içerisindeki iş bölümü aile içinde mevcut bulunan iş bölümünün biraz daha genişletilmesinden ibarettir. Dolayısıyla bu dönemdeki toplumsal yapı; kabile reisleri, kabile üyeleri ve kölelerden müteşekkil bir sınıfsal durumu yansıtır (Marx ve Engels, 2013a: 31). Bu aşama ilkel komünizm (*primitive communism*) olarak adlandırılır; çünkü özel mülkiyetin ortaya çıkmadığı bir çağda hiyerarşik keskin bir toplumsal sınıf yapısı ve sermaye birikimi oluşmamıştır.

İkinci mülkiyet biçimi ve toplumsal aşama, kabilelerin anlaşarak ya da fetihler sonucunda bir kent içinde birleştikleri antik komün ve devlet mülkiyetidir. Bu toplumsal aşamada özel mülkiyetin komün mülkiyete bağlı olarak geliştiği görülmektedir. Özgür yurttaşlar kölelerine kolektif olarak sahiptirler ve yalnızca bu sebeple dahi komün mülkiyet biçimine bağlıdırlar. Ancak bu toplumda öncelikle taşınabilir daha sonra da taşınamaz mülklerle birlikte özel mülkiyet gelişmeye başlamıştır. İş bölümünün gelişmeye başladığı bu toplumda sınıf çelişkileri daha belirgin hale gelmiştir. Şehir ile kırsal ve sanayi ile deniz ticareti arasındaki karşıtlık daha o dönemde görülmeye başlamıştır. Yurttaşlar ile köleler arasındaki sınıfsal münasebetler artık bütünüyle gelişmiş durumdadır (Marx ve Engels, 2013a: 32).

Üçüncü aşama feodal mülkiyet biçimidir. Bu mülkiyet biçimi ve toplum yapısının oluşumu, barbarların Roma imparatorluğuna yönelik istilaları sonucunda başlamıştır. Böylece kentteki ticari yaşam ve üretim durma noktasına gelmiş, kırdan başlayan yeni bir mülkiyet biçimi gelişmiştir. Bu yeni toplumsal düzende kölelerin yerini toprak sahibi soyluların iktidarı altında çalışan serfler almıştır. Kırsal büyük toprak sahibi soyluların egemenliği varken; kentte de lonca

---

² Ayrıntılı bilgi için Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komitesi'ne bağlı Marksizm-Leninizm Enstitüsü'nün, Karl Marx ve Friedrich Engels tarafından kaleme alınan “Alman ideolojisi” adlı eser için yazdığı önsöz incelenebilir. Bkz. Karl Marx ve Friedrich Engels (2013a), Alman İdeolojisi (İstanbul: Evrensel Basım Yayın) (Çev. Tonguç Ok ve Olcay Geridönmez).

mülkiyeti; yani zanaatkarların feodal örgütlenmesi vardır. Kırdakine benzer bir hiyerarşi zamanla kentlerde ortaya çıkmış ve usta-çırak ilişkisinde görünür hale gelmiştir. Böylece, feodal dönem boyunca mülkiyet bir taraftan serf emeğini tahakküm altına alan toprak mülkiyetine, diğer taraftan kendi küçük sermayesiyle kalfaların emeğini boyunduruğu altına alan bireyin kişisel emeğine dayanmaktaydı (Marx ve Engels, 2013a: 33).

Dördüncü aşama ise kapitalist mülkiyet biçimi ve onun yarattığı toplumsal düzendir. Bu toplum düzenini yaratan devrimci sınıf “feodalizmin yıkıntıları” arasından yükselen burjuvazidir. Burjuvazi tarihsel olarak devrimci bir rol oynamış ve tüm kırsal – ataerkil ilişkileri sonlandırarak çapraşık feodal ilişkileri acımasızca kesip atmıştır (Marx ve Engels, 2013b: 52). Dinsel ve soylu azınlığın tahakkümünü yıkan burjuvazi, serbest ticareti hakim kılarak üretim araçlarının / sermayenin sahibi olmuş ve bunu geçinmek için emeğini satmak zorunda olan proletaryanın (işçi sınıfı) ürettiği artı değere el koyarak gerçekleştirmiştir.

Burjuva devrimiyle birlikte tarihsel olarak bir merhale daha atlanmış ve sosyalist devrim öncesi yaşanması “elzem” olan kapitalist evreye girilmiştir. Dolayısıyla Marksist perspektiften bakıldığında burjuva demokratik devrimler feodalizme göre ilerici bir toplumsal yapı oluşturur. Tarihin ve toplumun düzenli bir evrimsel süreç içerisinde kaçınılmaz bir yöne doğru ilerlediğini savlayan bu yaklaşım için burjuva devrimi ve onun getirdiği kapitalist toplum düzeni aynı zamanda sosyalizme geçiş için gerekli koşulları oluşturur. Burjuva çağı, sınıf karşıtlıklarını yalınlaştırarak toplumun giderek kutuplaşan iki kampa ayrılmasını (burjuvazi – proletarya) sağlamıştır. Bu yalınlaşma ve kutuplaşma işçi sınıfının ileride yapacağı devrimin zeminini hazırlayan en önemli olgulardan biridir; çünkü sanayi geliştikçe işçi sınıfı büyük yığınlar halinde bir araya gelir ve gücünün farkına varır (Marx ve Engels, 2013b: 59).

Marx ve Engels’e göre devrime giden “kestirme bir yol” yoktur. Nitekim işçi sınıfının oluşumunu ve olgunlaşmasını sağlayan burjuva çağı henüz tam olarak hüküm sürmeden ortaya çıkan sosyalist hareketler, Marx ve Engels tarafından “ütopyacı ve gerici” olarak görülmüştür; çünkü işçi sınıfının kurtuluşunun ekonomik koşulları henüz oluşmamıştır. Sınıf çelişkilerinin gelişmesi sanayinin gelişmesi ile paraleldir. Dolayısıyla Saint Simon, Fourier, Owen ve Chartist’ler komünist manifestoda “ütöpik sosyalistler” olarak tanımlanmışlardır (Marx ve Engels, 2013b: 86-89).

Marx ve Engels, burjuvanın henüz egemen olmadığı Almanya’da Fransız sosyalist literatürüne dayanarak yapılan bir burjuva karşıtlığının da gerici olduğunu savunmuştur. Nitekim Alman aydınları bu literatürle tanıştıklarında Fransa’da tam bir burjuva iktidarından bahsedilebilirken; Almanya’da

burjuvazinin feodal mutlakiyete karşı savaşı henüz yeni başlamıştı (Marx ve Engels, 2013b: 81). Dolayısıyla burjuvazinin mutlakiyeti ve feodal ilişkileri yıkıp yerine temsili hükümet, burjuva rekabeti, burjuva hukuku, burjuva basın özgürlüğü ve burjuva eşitliğini ikame etmeye çalışmasına karşı çıkmayı gericilik olarak gördüler. Alman sosyalizminin yükselmesi için modern burjuva toplumunun ve değerlerinin egemenliği bir gereklilikti. Proletarya ilk safhada düşmanlarıyla değil, “düşmanlarının düşmanlarıyla”; yani mutlak monarşinin kalıntıları, toprak sahipleri, sanayici olmayan burjuvalar ve küçük burjuvalarla savaşmalıydı (Marx ve Engels, 2013b: 59).

Son olarak Marx’ın tarihsel toplumsal spektrumunda ayrı bir ekonomik zümre olarak tarif edilmese de MDD hareketinin “asker-sivil aydın zümre” olarak adlandırdığı ve Türkiye’nin milli demokratik devriminde öncü bir rol attığı kitleden bahsetmek yerinde olacaktır. Nitekim MDD tezinin öncü ismi Mihri Belli, Yön dergisinde E. Tüfekçi müstearıyla yazdığı yazıda asker-sivil aydın zümreyi özel olarak ele almanın teoriye aykırı olmadığını ortaya koymak için Marx’ın *Louis Bonaparte’ın XVIII Brumaire’i* adlı eserine referans vermiştir. Belli, Marx’ın bu kitle üzerinde önemle durulması gerektiğini işaret ettiğini belirtmiştir (Belli, 1966: 10).

Marx, Louis Bonaparte’ın gücünden bahsederken onun arkasındaki “devasa” askeri – bürokratik yapının altını çizer. Yürütme gücü, bir milyonluk ordu ve yarım milyonluk memur ordusuna sahiptir ve bu yapı mutlak monarşi hüküm sürerken feodalizmin yıkılışını hızlandıran bir unsur olarak oluşmuştur. Orta Çağ’da çarpışan ve sınırı belli olmayan “yetkiler”, bir fabrikadaki iş bölümü gibi düzene sokulmuş ve merkezileştirilmiştir. Tüm yerel güçleri bertaraf ederek ulusun burjuva çıkarları temelinde birliğini ön gören Birinci Fransız Devrimi, mutlak monarşiden devraldığı merkezileşmeyi tamamlamayı ve hükümet gücünün kapsamı ile birlikte Marx’ın deyişiyle “yamak kadrosunu” genişletmeyi hedeflemiştir. Bu bağlamda askerlerin ve memurların feodal aşamadan çıkış sürecinde ve Marksist terminoloji ile ifade edecek olursak “modern burjuva devletin” oluşumunda önemli bir unsur olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Marx aynı bürokratik yapıya yönelik olarak “Fransız toplumunun bedenini ağtabaka gibi sararak gözeneklerini tıkayan korkunç asalak gövde” tanımlamasını da yapmıştır (Marx, 2016: 160).

Elbette bu tanımlama Marx’ın ön gördüğü toplumsal gelişim sürecinde burjuva demokratik devrimini tam olarak gerçekleştirmiş olan 19. yüzyıl Fransa’sı için geçerlidir; yani henüz feodal ilişkilerden kurtulamamış olan toplumlarda “memurlar zümresi” demokratik devrim sürecini hızlandırabilir. Yine de Marx’ın bu zümreye demokratik devrim yolunda öncü bir rol vermediği, tali bir unsur

olarak baktığı ve sınıf ilişkilerini değiştirecek temel bir kategori olarak görmediğini söylemek mümkündür. Bununla birlikte Belli'nin Türkiye'nin "tarihsel koşulları" dolayısıyla demokratik devrimde öncülüğü burjuvazi yerine asker-sivil aydın zümreden beklemesi, onu bu zümreye dair teorik dayanak bulma arayışına itmiş olabilir.

Lenin'in "Demokratik Devrim" Anlayışı ve Emperyalizm

Marksizm'in 20. yüzyıldaki en önde gelen kuramcılarında ve uygulayıcılarında biri kuşkusuz V. İ. Lenin'dir. Lenin teorik olarak aşamalı devrim stratejisine bağlı kalmış ve feodal tahakkümün olduğu bir düzende burjuva demokratik devrimlerin tarihi ve toplumu ileri götürdüğünü savunmuştur. Lenin "*Ulusların Kaderlerini Kendilerinin Tayin Hakkı*" adlı eserinde ezilen ulusların bazı koşullarda bağımsızlığını savunsa da genel ilke olarak burjuva kapitalist sistemin örgütleniş biçimi olan ulus devleti ileri bir aşama olarak görmüştür. Ona göre ulusal hareketler kapitalist topluma geçiş sürecinde kaçınılmazdır ve Marksistler ulusal hareketlerin meşruiyetini kabul etmektedir. Nitekim halkın feodalizmden kurtulması için ulusal egemenlik adına vereceği mücadele ileridir (Lenin, 2012: 21). Lenin'e göre kapitalizmin kuralı ulus devlettir. Çok uluslu devletler ise geriliği temsil eder ya da istisnadır. Kapitalizmin gelişimi için en uygun koşulları ulus devlet sağlamaktadır (Lenin, 2012: 49).

Lenin aşamalı devrim stratejisine bağlı olarak demokratik devrim sürecinin mutlaka yaşanması gerektiğini daha kapsamlı bir şekilde "*Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği*" adlı eserinde ele almıştır. Ancak bu süreçte proletaryanın pasif bir şekilde öncülüğü burjuvaziye bırakmaması ve cumhuriyet için savaşması gerektiğini de ifade etmiştir. Proletarya bu savaşımı gerçekleştirirken köylülüğü de yanına almalıdır. Köylülük küçük burjuva unsurları ile birlikte çok sayıda yarı proleterleri de kapsar (Lenin, 2003a: 95). Bu bağlamda MDD'cilerin Lenin'in söz konusu eserinde ortaya koyduğu stratejiyi benimsediğini söylemek mümkündür. Nitekim feodal güçlere karşı tüm halkın bir cephe etrafında birleşerek hareket etmesi ve sosyalist devrimden önce demokratik devrimin zorunlu bir aşama olarak görülmesi bu çalışmaya dayanmaktadır (Ulus, 2016: 216).

Lenin'e göre demokratik devrim, feodal yapıyı ve monarşi düzenini tamamıyla ortadan kaldıran ve sosyalist devrime zemin hazırlayan bir toplumsal harekettir. Marksistler Rusya'da gerçekleşmesi hedeflenen devrimin burjuva niteliğine inanmışlardır. Bu devrimle birlikte kapitalizm Avrupa'daki biçimiyle Rusya'da yayılacak ve burjuvazinin yönetimine imkan verecektir. Lenin doğrudan sosyalizme geçmeyi hedefleyen "sosyalist devrimcileri" eleştirmiş, onların meta

üretimini ve kapitalizmin gelişme yasalarının özünü bilmediklerini ve dolayısıyla demokratik devrimin gerekliliğini kavrayamadıklarını savunmuştur (Lenin, 2003a: 42). Bu çerçevede MDD'cilerin de sosyalist devrimi savunan TİP'e aynı gerekçelerle karşı çıktığını söylemek mümkündür. MDD'ye göre işçi sınıfının öncülüğünde bir sosyalist devrimde ısrar eden TİP, Türkiye'nin içinde bulunduğu tarihsel şartları kavrayamamakta ve bilimsel sosyalizme uygun bir politika geliştirememekteydi. TİP'in benimsediği bu strateji, zaten zayıf olan işçi sınıfını iyice tecrit etmekten ve devrimi belirsiz bir geleceğe ertelemekten başka bir işe yaramıyordu (Şener, 2015: 18).

MDD her ne kadar sosyalist devrim yerine öncelikle demokratik devrimi savunuyor olsa da; burjuvaziye devrimci bir rol atfetmemiştir. Nitekim MDD hareketinin sembol ismi Mihri Belli'ye göre burjuvazi geçmişte demokratik devrime öncülük etmiş bir sınıftır; ancak "devrimci barutunu" tüketmiştir ve artık herhangi bir devrime öncülük etmesi söz konusu olamaz. Bu bağlamda "Burjuva Demokratik Devrim" yerine "Milli Demokratik Devrim" kavramsallaştırması daha uygun bir seçimdir (Belli, 2015: 210-212). Belli'nin çizdiği bu çerçevede Türkiye özelinde yaptığı tahlillerden bağımsız değildir. Belli tarihsel olarak Türkiye'de devrime öncülük edebilecek bağımsız bir burjuva sınıfının gelişmediğini düşünmekte ve ilerici hamlelerin "küçük burjuva aydın bürokratlar" tarafından yapıldığını savunmaktadır (Belli, 1962: 10). Belli'ye göre Tanzimat'tan bu yana süregelen modernleşme hareketinin vardığı son aşama Kemalizm'dir ve yenileşme itkisi hep asker-sivil aydın zümreden gelmiştir.

MDD'nin, burjuvazinin "devrimci barutunu" tükettiğine dair çıkarımı esasında Lenin'in emperyalizm teorisi ile ilişkilidir. Emperyalizmi kapitalizmin tekeli aşaması olarak nitelendiren Lenin, bu evrede mücadelenin farklı koşullar altında yürütülebileceğini savunmuştur. Demokratik devrimin burjuvazi önderliğinde gerçekleştirileceğine dair Marksist yaklaşım, emperyalist aşamada değişikliğe uğramıştır. Nitekim kapitalizmin eşitsiz gelişiminin ve tekellerin yarattığı yeni düzende ekonomik otarşı ortadan kalkmış ve milli ekonomiler dünya ekonomisine tabi kılınmıştır (Lenin, 2003b). Lenin bu bağlamda burjuvazi ve işçi sınıfının tam anlamıyla ortaya çıkmadığı doğu ülkelerinin de "dünya yazgısı" çizilirken önemli bir rol oynayabileceğine işaret etmiştir (Lenin, 1993: 319). Dolayısıyla emperyalist aşamada burjuvazinin devrimci rolü ortadan kalkmış olur. Bu aşamada tarihsel olarak devrimci vasfını yitiren burjuvazi, ilerici değil gerici bir sınıftır (Bank, 2019: 582).

"Asker-sivil aydın zümrenin" Türkiye'deki karşılığı Kemalizm'i içselleştirmiş ve "karşı devrim" saflarındaki toplumsal kesimler (işbirlikçi sermaye ve feodal mütegalibe) karşısında "ilerici" bir anlayışı temsil eden küçük burjuva

unsurlarıdır. MDD'ye göre bu zümrenin en kutsal görevi gerçek bir demokrasi ve kalkınmayı hedefleyen köklü reformları başlatarak gerici cepheye karşı durmaktır (Belli, 1962: 2). Zinde güçler Tanzimat'tan bu yana ülkeyi modernleşmeye doğru götüren, "Orta Çağ kurumlarını" tedricen ortadan kaldırmayı hedeflemiş ve son halkası Kemalizm olan bir geleneğin mirasçısı olarak demokratik devrimi gerçekleştirme potansiyeline sahiptir. Asker-sivil aydın zümre, Kemalizm'in ulusçu ve antiemperyalist ilkelerinin Türkiye'de sosyal adaletin gerçekleştirilmesiyle sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve köklü alt yapı dönüşümlerini gerçekleştirmenin bugününün Kemalist politikasının bir gereği olduğunu kavramıştır (Belli, 1966: 11).

MDD hareketinin öncüsü Belli, demokratik devrimin bir gereklilik olduğunu vurgulamak için Lenin'i referans göstermiştir. Lenin, köylünün tümüyle birlikte yürüdükleri sürece devrimlerinin demokratik devrim olduğunu söylemektedir. O, demokratik devrimi gerekli bir aşama olarak görmekte, bu süreci "ateşe atarak yakmayı" ve ortadan kaldırmayı düşünmediklerini ifade etmektedir (Lenin'den aktaran Belli, 1967: 4). Belli, demokratik devrimin gerekliliğini anlatmak için Lenin'in "iki Taktik" adlı eserinden de alıntı yapmaktadır. Lenin'e göre Rusya'nın iktisadi gelişme düzeyi ve işçi sınıfının bilinç seviyesi proletaryanın tam anlamıyla kurtuluşunu imkansız kılmaktadır. Ancak en "kalın kafalılar" devrimin burjuva kökenlerini göz ardı ederler. Rusya Sosyal Demokrat İşçi Partisi bu doğrultuda III. Kongresinde aldığı kararla sosyalist devrimi gerçekleştirmek için iktidarın ele geçirilmesi gerektiğini salık veren anarşist ve saçma fikirleri bir tarafa itmektedir (Lenin'den aktaran Belli, 1967: 4). Dolayısıyla yüzyılın başından beri sosyalizme yönelmiş Rusya'da diğer yerlerde olduğu gibi devrim bazı aşamalardan geçmiştir. Buna karşın Belli, demokratik devrimin geçmişte burjuvazinin görevi sayıldığını, bugün ise bu görevin "emekçi sınıflara" düştüğünü belirtmiştir. Belli'nin emekçi sınıflar diyerek kastettiği şehir ve köy emekçisi, şehir ve köy küçük burjuvazisi ve asker-sivil aydın zümredir. Bu kesimler birbirine omuz vererek tam bağımsız ve gerçekten demokratik bir Türkiye için savaşmalıdır (Belli, 1967: 4).

TKP Geleneğinde Aşamalı Devrim ve Kemalizm

MDD hareketi, TKP geleneğini sürdüren ve ideolojik formasyonunu bu parti içerisinden almış olan Mihri Belli öncülüğünde kurulmuştur. Dolayısıyla Belli'nin, TKP'nin Türkiye devrimi için belirlediği stratejiyi 1960'lı yıllara taşıdığı ve Kemalizm ile birlikte ordunun devrim içindeki rolünü bu strateji çerçevesinde kurguladığı söylenebilir. TKP'nin devrim için benimsediği yol Komintern ve SSCB'nin politikalarından bağımsız değildir. Söz konusu partinin SSCB çizgisine yönelmesi son derece doğaldır. Nitekim Türkiye'deki sosyalistler milli mücadele sürecinde zayıf olsalar da SSCB'nin bu mücadelede Türkiye'ye verdiği destek

sayesinde yasal olarak faaliyet gösterebilmişlerdir (Lipovsky, 1992: 94). Böylece Türk siyasal hayatı boyunca genellikle gayri meşru bir zeminde konumlandırılan sosyalistler milli mücadele döneminde legal bir hareket hüviyetini kazanmışlardır. TKP lideri Mustafa Suphi'nin de milli mücadeleyi ve Kemalistleri desteklediği açıktır. Nitekim Suphi Türkiye'deki başkaldırını emperyalizmle mücadele olarak görmektedir. Ona göre Anadolu'daki milli hareketin “müşterek düşman” tarafından yenilgiye uğratılmasını engellemek için “mutaassıp milliyetçilere” dahi yardım etmek tarihi bir vazifedir (Çetinkaya ve Doğan, 2014: 289). Suphi, milli hareketin bastırılması ve iktidarın yeniden Avrupa ve İngiliz emperyalizminin himayesinde olan sultana verilmesi halinde içtimai hareketin gerileyeceğini ve bu durumun en fazla Sovyet Rusya'yı üzeceğini belirtmiştir. Buna karşın Mustafa Kemal Atatürk'ün Suphi ve arkadaşlarını öldürttüğüne dair ciddi şüpheler SSCB açısından ciddi bir sorun oluşturmamıştır (Claudin, 1975: 250-252).

Mustafa Suphi'nin ardından TKP'nin başına geçen Şefik Hüsnü Moskova'ya bağlı kalmaya devam etmiş ve Stalin çizgisine yönelmiştir. Stalin'in “tek ülkede sosyalizm” şiarını benimsemesi, Avrupa'daki komünist partileri tek birleşik cephe politikasına yönlendirmiştir. TKP bu doğrultuda Kemalist devrimi feodal düzenin tasfiyesi için olumlu görmüş ve desteklemiştir. Bazı dönemlerde Komintern'in tutumuna bağlı olarak TKP'nin Kemalizm ile ilgili stratejileri değişse de genel çerçevede işçi sınıfının gelişmediği ve “yarı feodal” bir ülke olarak nitelendirdikleri Türkiye'de demokratik bir devrimi tamamlamanın en pratik yolunu Kemalizm'i desteklemek olarak görmüşlerdir. Bu bağlamda TKP'nin benimsediği politika “*burjuva devriminin kazanımları için iktidara destek, burjuva devriminin ilerletilmesi için iktidara muhalefet*” şeklinde özetlenebilir (Şener, 2015: 63). TKP'nin bu politikası yalnızca SSCB çizgisi ile sürdürdüğü organik uyumla açıklanamaz. Nitekim tarihsel materyalizm çerçevesinde değerlendirildiğinde Türkiye'nin toplumsal ve iktisadi yapısı doğrudan sosyalizme geçiş koşullarına haiz değildir. Şefik Hüsnü'ye göre Türkiye'deki sınıf bilincinin eksikliği toplumsal sınıfların tam anlamıyla ortaya çıkmasını engellemektedir. Bu bağlamda TKP'nin Kemalistlere yönelik bakış açısını üç temel dinamiğin etkilediği söylenebilir. Bunlardan birincisi Türkiye'nin henüz yarı feodal bir aşamada görülmesi, ikincisi SSCB ve Komintern'in geri kalmış ülkelerde ulusal devrimci özellikler taşıyan burjuva demokratik hareketleri desteklemesi, üçüncüsü ise Kemalistlerin öncülük ettiği milli mücadelenin kazanılmasıdır. Hüsnü'ye göre yeni kurulmakta olan hükümet “büyük bir ileri adımdır” ve bu hükümeti tutucu, gelenekçi saldırılara karşı korumak bir görevdir (Çetinkaya ve Doğan, 2014: 293). TKP'nin süreç içerisinde siyasal tutumunu çok fazla değiştirdiği söylenemez. Parti'nin genel politikası; içinde milli burjuvazinin, kitle örgütlerinin, sendikaların ve gençlik örgütlerinin bulunduğu “ilerici güçleri” ulusal demokratik cephe stratejisi doğrultusunda

emperyalizme karşı birleştirmektir. Bu bağlamda Kemalizm'i ve CHP içindeki "ilerici unsurları" desteklediği ve doğrudan bir sosyalist devrimi hedeflemediğini söylemek mümkündür.

MDD hareketinin kurucusu Belli'nin aşamalı devrim stratejisini savunması ve bu çerçevede Kemalizm'e temel bir rol biçmesi, ideolojik alt yapısını TKP içerisinde oluşturmasıyla ilişkilendirilebilir. Nitekim 1942 yılı sonlarında Parti'nin merkez komitesine giren Belli, zaman içerisinde TKP Genel Sekreteri Zeki Baştımar ile partinin lideri konumunda bulunan Şefik Hüsni arasındaki ihtilafa Hüsni'nün tarafında yer almış ve kendisini bir grup "yoldaşı" ile birlikte TKP'nin "aktif politbürosu" olarak ilan etmiştir. Hatta bu noktada Sovyetler Birliği Komünist Partisi'nin (SBKP) desteğiyle TKP Dış Büro'nun başına geçen Zeki Baştımar'ı tanımamış ve SSCB ile köprüleri atmıştır (Atılğan, 2014: 550). Bu ihtilaf sonucunda Belli, kendi hareketini örgütlemeye çalışmış ve TKP'den miras aldığı "ulusal cephe" stratejisini yeni bir bağlama oturmuştur. Dolayısıyla Belli'nin Türkiye sosyalist hareketinin başlangıçtan itibaren savunduğu aşamalı devrim modelinden beslendiği söylenebilir. Nitekim kendisi de MDD tezlerinin, Türkiye'de Marksist hareketin 1920'lerden beri savunduğu programın günün koşullarına uyarlanmış ve bir ölçüde geliştirilmiş şekli olduğunu ifade etmiştir (Belli, 1988: 2144-2145). Bu bağlamda öteden beri Kemalist iktidarla olumlu bir ilişki kuran ve bu iktidarın Türkiye'deki demokratik devrimin tamamlanması noktasında önemli bir rol oynayacağını düşünen geleneksel TKP politikası ile paralel bir yaklaşıma sahiptir. Ancak TKP geleneği Cumhuriyet'in kurucularının gittiği yolu genel olarak desteklese de Kemalizm'e ve onun taşıyıcısı olan zümreye stratejik bir konum atfetmemiştir. MDD hareketi ise Kemalizm'i asker-sivil aydın zümrenin ideolojisi olarak tanımlamış ve TKP geleneğinden farklı olarak bu zümreye demokratik devrim yolunda stratejik bir yer vermiştir. Dolayısıyla kendi sosyalistliğini de asker-sivil aydın zümrenin makul bulabileceği bir şekilde dile getirmiştir (Atılğan, 2014: 566).

2. MDD HAREKETİNE GÖRE TÜRKİYE TOPLUMUNUN YAPISI VE ASKER-SİVİL AYDIN ZÜMRE

MDD hareketi, aşamalı devrim stratejisi çerçevesinde "bilimsel sosyalizme" uygun ve Türkiye şartlarını gözeterek gerçekçi bir devrimci programa sahip olduğunu iddia etmiştir. Söz konusu hareketin TİP'e yönelik en büyük eleştirisi de bu partinin Türkiye'nin toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullarını kavrayamaması ve bu yüzden bilimsel sosyalizme aykırı bir şekilde hareket ederek demokratik devrim yerine sosyalist devrimi savunmasıdır. Nitekim MDD'cilere göre Türkiye'nin "tarihsel materyalizm spektrumu"ndaki konumu henüz doğrudan bir sosyalist devrimi örgütlemeye uygun değildir. Bu bağlamda Türkiye

Cumhuriyeti'ni yarı feodal ve emperyalizme bağımlı, çarpık bir kapitalist düzen olarak tanımlamışlardır (Kaçmazoğlu, 2000: 142).

MDD tezine göre Türkiye, Batılı ülkeler gibi tam anlamıyla kapitalistleşmiş ve emperyalizmin tahakkümünden kurtulmuş bir ülke olmadığı için henüz bağımsızlığını tam olarak kazanamamış ve asgari düzeyde bir burjuva demokratik düzeni dahi tesis edememiştir. Tarihsel ve sosyo-ekonomik koşullarla doğrudan bağlantılı olan bu durum, sosyalizm yolunda öncelikli olarak “demokratik bir devrimin” gerçekleşmesini zorunlu kılmaktadır. Dolayısıyla devrimcilerin önündeki ilk görev feodal kalıntıları temizlemek ve “milli bir demokrasi” tesis etmek için işbirlikçi sermaye ve feodal mütegalibe dışındaki tüm toplumsal sınıfları tek cephede birleştirmektir. Mihri Belli, Yön dergisinde Mehmet Doğu müstearıyla yazdığı ve okuyucu mektubu olarak yayınlanan yazısında bağımsızlık ve demokrasi uğruna verilecek olan savaşın bir avuç sömürücü dışında bütün Türk milletinin savaşı olduğunu belirtmiştir (Belli, 1962: 2).

MDD hareketinin doğrudan bir sosyalist devrimi desteklememesi Türkiye'nin sosyal ve ekonomik yapısına dair çıkarımlarından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda Türk toplumunun hangi gelişme aşamasında olduğu ve önündeki devrimci adımın mahiyeti son derece önemlidir (Belli, 1966: 10). MDD perspektifinden değerlendirildiğinde Türkiye'de feodal unsurlar ve komprador burjuvazi emperyalizmle iş birliği içinde Türk halkını sömürmektedir.

MDD'ye göre feodal ağalık düzeni ülkedeki en geri toplum biçimine karşılık gelmektedir. Bu düzen üzerinden köylüyü boyunduruğu altına alan sınıf, statükonun devamından yana olduğu için Türkiye'nin demokratik ve bağımsız bir rotaya girmesini istemez; çünkü bilinçli ve özgür vatandaşların oluşturduğu gerçek bir ulus devlette feodal düzen varlığını sürdüremez. Dolayısıyla feodal mütegalibe Türk halkının ulus haline gelmesine ve özgür vatandaşlardan müteşekkil demokratik bir ülke olmasına karşıdır. Feodal ağalık düzeni demokratik devrime karşı olduğu için emperyalizm ile üzeri örtülü bir ittifak içindedir. Feodal ilişkilerin 1960'lar Türkiye'sindeki durumu ise Belli'ye göre “kalıntı” olmaktan çok ötedir. Nitekim “Filipin demokrasiciliği”³ şartlarında Türkiye toprağından “feodalizm fişkırmaktadır” (Belli, 2015: 226).

---

³ “Filipin demokrasiciliği” tabiri Türkiye'de parlamenter sistemi küçümsemek için kullanılmıştır. Nitekim MDD hareketine göre çok partili hayata geçiş ve sonrasındaki siyasi gelişmeler -1960 askeri darbesi hariç- gerçek bir karşı devrimdir. Dolayısıyla Türkiye'deki cari sistem burjuva demokrasisi görünümünde olsa dahi esasında yarı feodal bir düzendir.

MDD'ye göre Türkiye'de demokratik devrimin karşısında olan diğer sınıf kompradorlardır.⁴ Bu sınıf gelişmiş ülkelerde üretilen sanayi mallarının ithalatçısı olduğu gibi ülkedeki işlenmemiş tarım ürünü ve maden cevherlerinin de ihraççısıdır. Emperyalizme doğrudan bağımlı olan kompradorlar Türkiye'de tüm iç ve dış ticaret ile birlikte kredi kaynakları ve milli sanayiye baskı altında tutabilmekte ve feodal mütegalibe ile beraber ülke ekonomisine hükmetmektedir (Belli, 1966: 10).

Söz konusu iki toplumsal sınıf karşısında yer alan kesimler MDD tarafından “devrimci güçler” olarak tanımlanmıştır. Devrimci güçlerin içinde şehir ve köy proletaryası, yarı proleterler, yoksul köylülük, küçük burjuvazi ve asker-sivil aydın zümre yer almaktadır. Proletarya, tarihsel olarak en devrimci sınıf olmasına rağmen Türkiye gibi yarı feodal ve emperyalizme bağımlı bir ülkede gerekli politik bilinci elde edememiştir. Sanayi işçilerinin çoğu köyle bağlantılarını devam ettirmekte ve yarı köylü vasıflarını sürdürmektedir (Belli, 2015: 230). Dolayısıyla işçi sınıfı, devrimci potansiyelini harekete geçirememekte ve Adalet Partisi gibi “sistem partilerine” oy vermektedir.⁵ Yoksul köylü sınıf ve yarı proleterler ise köy ile kent yaşam koşullarının arasında kent lehine çok büyük bir fark olması sebebiyle devrimci saflarda yer almaktan uzaktır. Köylüler kırsalda derin bir yoksulluk içinde yaşamakta ve hayatlarını son derece iptidai şartlar altında sürdürmektedir. Dolayısıyla kentlere göçüp proleter saflarına katıldıklarında elde ettikleri yeni yaşam standartlarını eskisine nispetle çok daha iyi bulmaktadırlar. Sonuç olarak yoksul köylülükten şehir işçiliğine geçen bir kişi kısa vadede devrimci bilinçlenme açısından bir ilerleme değil, gerileme kaydetmektedir (Belli, 2015: 240).

Belli, Marksist Leninist ideolojiyi içselleştirmiş bir sosyalist olarak sosyalizme geçişin muhakkak işçi sınıfı önderliğinde gerçekleşeceğini düşünmektedir. Ancak ona göre demokratik devrim sürecinde öncülük tartışması yapılmamalıdır. Belli, öncülüğü açıkça asker-sivil aydın zümreye vermese de demokratik devrim sürecinde bu zümreden ve onun ideolojisi olan Kemalizm'den beklentisi son derece yüksektir. Nitekim Türkiye'nin sosyalizme yönelmesinin dahi Kemalistler eliyle gerçekleştirilebileceğini düşünmektedir. Belli, geniş Kemalist çevrelerin sosyalizmi benimseyeceğini ve böylelikle mücadelenin

⁴ Mihri Belli Yön dergisinde E. Tüfekçi imzasıyla yayınladığı “Demokratik Devrim: Kimle Beraber, Kime Karşı?” adlı makalesinde “komprador” terimini kullansa da bu makalenin genişletilmiş hali olan “*Milli Demokratik Devrim*” broşüründe komprador yerine işbirlikçi sermaye ifadesinin kullanılması gerektiğini belirtmiştir. Ona göre komprador, sömürgecilere bağlı liman burjuvazisi anlamına gelmektedir ve çağımızın derinleşen sömürü ortamında kapsayıcı bir tanımlama değildir (Belli, 2015: 223).

⁵ Belli, her şeye rağmen Türkiye'deki en örgütlü sınıfın işçi sınıfı olduğunu söylese de; demokratik devrim yolunda esas ön plana çıkardığı toplumsal kesim asker-sivil aydın zümredir.

sosyalistlerin öncülüğünde gerçekleşeceğini savunmaktadır (Belli, 1969: 16). Bu noktada Kemalizm'i benimseyen ve "devrimci" bir potansiyele sahip olan asker-sivil aydın zümrenin demokratik devrim sürecindeki rolü son derece önemlidir.

MDD hareketine göre asker-sivil aydın zümre küçük burjuvazinin en bilinçli kolunu oluşturmaktadır. Söz konusu zümre Tanzimat'tan bu yana güçlü bir geleneğin taşıyıcısıdır ve devlet mekanizması içerisinde kilit noktaları elinde tutmaktadır. Bu bağlamda tarihsel olarak taşıdığı misyon komprador ve ağa ittifakı ile uzlaşmasını engeller. Ayrıca asker-sivil aydın zümrenin maddi açıdan da komprador-ağa ittifakı ile uzlaşma imkanı yoktur. Çünkü Türkiye'de nimetler sınırlıdır ve hakim sınıflar statükonun devamını arzuladıkları için üretimin artmasını istemezler.

MDD hareketinin öncüsü Belli, asker-sivil aydın zümrenin tarihsel bakımdan taşıdığı misyon ve geleneği ifade ederken Çanakkale Savaşı ve İstiklal Savaşı'ndan örnekler vermiştir. Çanakkale Savaşı'nda İngiltere ve Fransa gibi dönemin iki güçlü emperyalist devleti karşısında vatan toprağını savunan ordu, birçok kayıp vermesine rağmen bu cephede düşmanı yenmiştir. Belli'ye göre bu zaferin en tayin edici unsuru kuşkusuz Türk subayıdır. İstiklal savaşında ise ilk kez bir doğu ulusu milli bağımsızlığı uğruna emperyalistlere karşı savaşmış ve onları yenilgiye uğratmıştır (Belli, 1966: 11). Emperyalizme karşı gösterilen bu mücadele diğer milli kurtuluş hareketlerine de ilham kaynağı olmuştur. Belli'ye göre böyle bir mirasın taşıyıcısı olan Türk ordusu, manevi açıdan asla emperyalizmin işbirlikçileriyle uzlaşamaz. Ordunun tarihsel olarak taşıdığı ilerici ve bağımsızlıkçı gelenek, halkını ezen ve tarihinde hiçbir zaman yabancı bir düşmana karşı savaşmamış olan Güney Amerika peyklerindeki ordular gibi emperyalizmin rotasına girmesini engeller. Bununla birlikte Amerika'nın Türk subayı ile Türk halkı arasında özellikle maddi bir uçurum yaratma gayreti de boşunadır; çünkü Türk ordusu asla bir Yunan ordusu gibi kendi halkına düşmanlık eden bir orduya dönüştürülemez. Asker-sivil aydın zümre, tüm tarihi inkar etmedikçe böyle bir durumu asla kabullenmeyecektir (Belli, 1966: 11).

Belli, asker-sivil aydın zümre içerisinde bürokratları, öğrenci gençliği, henüz burjuvalaşmamış meslek erbabını ve az çok eğitim almış çoğunluğu görse de esas vurguladığı potansiyel devrimci güç ordudur. Nitekim asker-sivil aydın zümrenin bağımsızlıkçı geleneğinden bahsederken verdiği örnekler Çanakkale Savaşı, İstiklal Savaşı, II. Meşrutiyet'in ilan edildiği 1908 hareketi, Atatürk devrimi ve 27 Mayıs müdahalesidir (Belli, 1966; Belli, 2015). Bu tarihsel olayların hepsinde ordu başat aktördür. Bununla birlikte MDD'nin yayın organı olan Türk Solu dergisinin oldukça milliyetçi bir tonda "emperyalizme karşı birleşme" çağrısı yapmasının ardından kurulan Devrimci Güç Birliği'nin yönetim komitesi başkanlığına eski

Milli Birlik Komitesi üyesi tabii senatör Kadri Kaplan'ın getirilmesi, MDD stratejisi içerisinde ordunun merkezi konumunu göstermektedir.⁶

MDD'nin asker-sivil aydın zümreyi demokratik devrim sürecinde konumlandığı “kritik mevzi” hem aşamalı devrim stratejisinin teorik izliğine uygun olma iddiasındadır; hem de Türkiye'nin tarihsel koşulları içinde ancak bu zümrenin etkisiyle bir demokratik devrimin gerçekleştirilebileceği inancını yansıtmaktadır. Türkiye'nin yarı feodal yapısı ve emperyalizmin etkisi altında olması; ekonomisinin, eğitim kurumlarının, demokrasisinin ve parlamentarizminin gerçek bir “milli demokrasideki” gibi temayüz etmesini engellemektedir. Sömürge ya da yarı sömürge ülkelerde ana çelişki emperyalizm ile geniş halk kitleleri arasındadır ve bu durum milli demokratik devrimi zorunlu kılmaktadır (Aktolga, 1967: 5). Dolayısıyla öncelikli devrimci hedef “tam bağımsız ve demokratik bir Türkiye'dir” (Kahraman, 1968: 3). Ancak MDD perspektifinden bakıldığında bu devrim emperyalist aşamada “devrimci barutunu” tüketen burjuvaziden beklenemez. Bununla birlikte Türkiye zaten yarı feodal düzenin hüküm sürdüğü bir ülke olduğu için gerçek anlamda bir burjuva sınıfı ortaya çıkmamıştır. Dolayısıyla asker-sivil aydın zümre, emperyalizmle ve feodal ilişkilerle bağların kesin bir şekilde koparılacağı demokratik devrim sürecinin potansiyeli en yüksek aktördür. Çünkü yukarıda da değindiğimiz gibi MDD'ye göre söz konusu zümre küçük burjuvazinin en bilinçli ve öncü müfrezesini oluşturmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'deki şehir ve köy küçük burjuvazisinin sınıf ideolojisi “muzaffer ordunun komutanları olan” devrimci küçük burjuva demokratlar tarafından temsil edilmektedir (Erdost, 1970: 248).

3. MİLLİ DEMOKRATİK DEVRİM YOLUNDA “İŞLEVSEL” BİR İDEOLOJİ: KEMALİZM

TKP geleneğinden gelen ve bu geleneğin aşamalı devrim perspektifini benimseyen Türkiye sosyalistlerinin Kemalizm'e atfettikleri nitelik onun antiemperyalist ve bağımsızlıkçı bir “küçük burjuva ideolojisi” olmasıdır. Gerçekten de Tanzimat'tan başlayan modernleşme serüveni, asker-sivil bürokratik zümre ile aydınların önderliğinde bir “milli uyanış” haline gelmiş ve nihayetinde İstiklal Savaşı sürecinde ulusal kurtuluşçu bir forma bürünerek Kemalizm adı altında yeni bir Cumhuriyet yaratmıştır. MDD'cilerin işçi sınıfından ve onun ideolojisi olan sosyalizmden çok Kemalizm'e tutunmaları, onu

⁶ Türk Solu dergisinde tüm millici güçlerin emperyalizm ve ortaklarına karşı birleşmeleri gerektiği, bu güçlerin dağınıklığının giderilmesiyle birlikte tam bağımsız ve demokratik Türkiye'nin kurulmasına hiçbir kuvvetin engel olamayacağı ifade edilmiştir (Türk Solu, 1968a: 1). Mihri Belli ise aynı dergide yayımlanan yazısında şahsi sebeplerle ya da küçük siyasi hesaplarla, “oyun bozanlık” ederek Güçbirliği'ne katılmayan kimselerin faşizme özenen işbirlikçi çevrelerin ekmeğine yağ süreceğini belirtmiştir (Belli, 1968a: 1).

henüz tamamlanamamış; ancak sosyalist evreye geçmek için tamamlanması elzem bir demokratik devrim sürecinin ideolojisi olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Nitekim MDD hareketine göre Türkiye’de Kemalist devrimden sonra bir karşı devrim olmuş ve ülke bağımsızlık rotasından saparak emperyalizmin güdümüne girmiştir. Bu bağlamda 1930’ların Türkiye’sinin sosyalizme bugünün Türkiye’sinden çok daha yakın olduğunu söylemek mümkündür (Belli, 1969: 12). Karşı devrimle birlikte yaşanan “geriye gidiş”, ancak Kemalist düzenin gerçek bir demokratik devrimle yeniden tesis edilmesiyle son bulacaktır.

MDD’nin tasavvur ettiği Kemalizm, onun antiemperyalist ve bağımsızlıkçı yönüne vurgu yapar. MDD’cilere göre “gerici sınıfların” Kemalizm’e sahip çıkar gibi görünmelerinin amacı emperyalizmle olan işbirliklerini maskeleyerek ve avantajlı konumlarını sürdürmektedir. Bu bağlamda MDD hareketi, kendi müstakil yayın organı olan Türk Solu dergisinin ilk sayısında Fransız İhtilali’nin “radikal devrimcisi” Jean Paul Marat ile Atatürk arasında bir analogi kurmuştur. Marat devrim sırasında diğer jakobenlere göre daha solda olan ve devrim bağlamında görece “radikal” görüşleri savunan biridir ve bu tutumu nedeniyle “gerici güçler” tarafından öldürülür. Ancak Fransa’da jakobenleri devirip Robespierre ve arkadaşlarını giyotine gönderen “karşı devrimciler” bir süre Marat’ya sahip çıkmış; onun büstlerini ve resimlerini Paris’in dört bir yanında sergilemişlerdir. Böylece Thermidor gerici hareketi bir süreliğine halka karşı kendini gizleyebilmiştir (Türk Solu, 1967: 3). Dergiye göre 1960’ların Türkiye’sindeki durum da bundan farklı değildir. Nitekim sınıf çıkarları Türkiye’nin bağımlı bir ülke olmasından yana olan işbirlikçi sermaye ve feodal ağa “Atatürk’ün izinde” olduğunu iddia etmektedir. Oysa Atatürk, çağdaş tarihte ilk başarılı milli bağımsızlık savaşını veren bir liderdir ve ona ancak emperyalizme karşı duranlar sahip çıkabilirler (Türk Solu, 1967: 3).

Dergiye göre Atatürk’ün iktidardayken tek amacı demokratik devrimi gerçekleştirmek olmuştur. Bu devrim ise ancak emperyalizme ve onun ülke içindeki işbirlikçilerine karşı yapılır. Kemalist politika da zaten “genel çizgileriyle” işbirlikçi sermaye ve feodal mütegalibeyi karşısına almıştır (Türk Solu, 1967: 3). Burada “genel çizgileriyle” ifadesi MDD’nin Kemalizm’e bakış açısını göstermesi bakımından önemlidir. Sosyalist bir perspektife sahip olan MDD’ciler Kemalizm’i demokratik devrim yolundaki en önemli unsurlardan biri olarak görseler de onun bir takım “eksikliklerini” asker-sivil aydın zümrenin makul bulabileceği bir üslupla dile getirmişlerdir. Nitekim dergiye göre Kemalist reform hareketinin üst yapıda kaldığı, feodalizmle yalnızca ideolojik alanda mücadeleyle yetindiği ve Kemalist iktidarların ekonomi politikalarının her zaman tutarlı olmadığı iddia edilebilir (Türk Solu: 1967: 3). Ancak bu eleştiriler, asker-sivil aydın zümreyi arkasına

almayı hedefleyen MDD'ciler tarafından çoğunlukla “yumuşatılmıştır.” Bu bağlamda Kemalistlerin bilinçli olarak ülke bağımsızlığına asla zarar vermeyeceğinin altı çizilmiş ve Atatürk dönemindeki serbest teşebbüsçü yaklaşımlar, emperyalizme karşı güçlü bir milli burjuvazi yaratma politikası ve “iyi niyetli bir çaba” olarak değerlendirilmiştir (Türk Solu, 1967: 3).

MDD hareketi, Atatürk dönemine yönelik yaptığı “sosyalist eleştiriyi” esasında küçük burjuvazinin sınıfsal özelliklerine dayandırmaktadır. MDD'ye göre küçük burjuvazi sınıfsal konumu gereği “zikzaklara” eğilimli ve tutarlı ideolojiye sahip olmayan bir sınıftır (Belli, 1969: 13-14). Dolayısıyla İstiklal Savaşı'nı kazanıp emperyalist işgali geri püskürten Kemalistler, küçük burjuvazinin en bilinçli kolu olsalar dahi kararsız bir politik izleği takip etmişlerdir. Türkiye'nin kurtuluş mücadelesi askeri açıdan başarıyla sonuçlandırılmış; ancak dönemin asker-sivil aydınları Belli'nin deyimiyile “büyük ve tarihi hatalar” işlemişlerdir. Nitekim emperyalist sistemle bağları koparmadan kapitalist yoldan kalkınmanın mümkün olabileceğini düşünmüşler ve bir milli burjuvazi yaratma çabasına girmişlerdir. Belli'ye göre yaratılmak istenen milli burjuvazi sonuç olarak emperyalizmin kucağına düşmüş ve bunun bedelini Türk milleti ile birlikte ülkenin kurucu kadrosu da ödemiştir (Belli, 1968b: 5).

MDD hareketine göre Kemalizm'in taşıyıcısı olan küçük burjuva kökenli zümrenin “kararsız politik tutumu” 27 Mayıs müdahalesi sonrasında da yaşanmıştır. Demokrat Parti (DP) iktidarındaki enflasyonist politikalar ile birlikte yaşanan ekonomik dar boğaz ve tüm muhalefet kanallarının ortadan kaldırılması Kemalist geleneğe bağlı küçük burjuva bürokrasisinin tepkisini çekmiştir. Emperyalizmin ağır sömürü şartları altında ekonomik olarak zor durumda kalan toplum kesimleri karşısında iktidarını sürdürmek isteyen DP, “dinci ve gerici” yapılara destek vermiş ve Kemalizm'in laik-milli çizgisine karşı giderek daha cüretkar bir tutum göstermeye başlamıştır (Aydınlık Sosyalist Dergi, 1968: 24). Bütün bu gelişmeler sonucunda Kemalist ideolojinin mirasını taşıyan asker-sivil küçük burjuva bürokrasisi DP iktidarına son vermiştir. Ancak küçük burjuva bürokrasisi her ne kadar Kemalizm'in reformcu-milliyetçi karakterini taşısa da; yine sınıf konumu gereği kararlı bir politikayı sürdürememiştir. Söz konusu zümre 1961'den sonra şehir ve köy proletaryası ile ittifak kuramadığı ve bu yönde cesur adımlar atmadığı için emperyalizme ve feodaliteye karşı devrimci bir mücadeleye girişememiştir (Aydınlık Sosyalist Dergi, 1968: 24).

MDD'cilere göre tüm bunlara rağmen 27 Mayıs, Kemalist geleneğin gücünü ve potansiyelini gösteren bir harekettir. 27 Mayısçıların getirdiği yeni anayasa sosyalistlere “baskı ve tehdit” altında da olsa örgütlenme olanağı tanımıştır. Böylece Türkiye'de egemen ittifak ile milli demokratik güçler arasında bir denge

kurulmuştur ve bu dengenin kimin lehine döneceği mücadele sürecinde belli olacaktır.

MDD hareketi, her ne kadar Kemalizm'e ve onu benimseyen zümreye yönelik sosyalist bir bakış açısıyla bazı "eleştiriler" yöneltse de bu eleştiriler Kemalizm'in milli demokratik devrim yolundaki önemine ve potansiyeline yönelik inancı sarsan bir üsluptan uzaktır ve zaten bunu amaçlamaz. MDD'cilerin Kemalizm ile ilgili eleştirileri, Marksist-Leninist teorinin deterministik sınıfsal tahlilleri çerçevesinde yapılmış "yapısal eleştirilerdir." Yani Kemalizm bir küçük burjuva hareketi olduğu için "kararsız politik tutum" ve "zikzaklar" onun sınıf konumu gereğidir. Dolayısıyla MDD hareketinin Kemalizm'e yönelik olarak eleştiriden ziyade kendi inandıkları teorik perspektiften tarihsel bir durum tespiti yaptığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte MDD'ye göre emperyalizm karşıtlığı, bağımsızlık, ulusçuluk ve laiklik geleneğinin taşıyıcısı da yine Kemalizm ve onun getirdiği değerlerdir. Nitekim başta işçi sınıfı olmak üzere Türkiye toplumunda çıkarı emperyalizmle uyuşmayan tüm sınıfların bir araya gelerek yapacağı milli demokratik devrim, Kemalist devrimin tamamlanmasından başka bir şey değildir. Demokratik devrimin en öncelikli şartı emperyalistleri Atatürk'ün önderliğinde yaptığımız gibi ülkeden kovmaktır (Türk Solu, 1968b: 6).

Kemalizm'in MDD açısından önemi ve tarihsel konumu, onun sosyalizmden bir önceki aşamanın hazırlayıcısı olmasından kaynaklanmaktadır. Kemalizm'in ön gördüğü siyasal, kültürel ve ekonomik süreç; eğer bir "karşı devrimle" geriye götürülmemiş olsaydı, bugün demokratik devrimini tamamlamış modern bir ulus olarak sosyalist devrimin hazırlıkları mümkün olabilirdi. Dolayısıyla Belli'ye göre bugünün Kemalistlerinin yarının potansiyel sosyalistleri olabilmesi mümkündür. Bu bağlamda Belli, Kemalizm'le sosyalizm arasında aşılabilir duvarların olmadığını savunmuştur (Belli, 1969: 14).

MDD'cilere göre devrimci bir burjuva sınıfının ortaya çıkmasının mümkün olmadığı emperyalizm çağında Türkiye'yi demokratik devrim rotasına sokabilecek en önemli unsurlardan biri, Tanzimat'tan bu yana sürdürülen ilerlemeci, laik ve milliyetçi geleneğin son halkası olan Kemalist ideoloji ve onun taşıyıcısı olan asker-sivil aydın zümredir. Demokratik devrim sürecinde işçi sınıfının ideolojisi olan sosyalizm ile asker-sivil aydın zümrenin ideolojisi olan Kemalizm güç birliği ile hareket etmek durumundadır. Kemalizm'in taşıyıcısı olan asker-sivil aydın zümrenin sınıf konumu gereği kimi zaman sağa, kimi zaman sola kayışını engellemenin en önemli yolu ise başta proletarya olmak üzere çıkarı emperyalizmle uyuşmayan tüm toplumsal sınıfların bir araya gelerek milli demokratik devrim yolunda "güç birliği" ile ilerlemesidir. Şehir ve köy proletaryasının geniş çevrelerini temsil eden sosyalistlerle, küçük burjuvazinin

geniş çevrelerini temsil eden Kemalistler birleştiği gün mesele hallolmuştur (Belli, 1969: 17).

4. SONUÇ

MDD tezinin en çok eleştirildiği bağlam onun sınıfsal yaklaşımı bir kenara bırakarak mücadele çerçevesini “emperyalizme karşı vatanseverler” şeklinde çizmesidir (Somay, 2014: 658). Özellikle Belli'nin, sosyalizmden daha çok Kemalizm'i ön plana çıkarması ve işçi sınıfı yerine asker-sivil aydın zümreyi –ki bu zümre içerisinde asıl vurgulanmak istenen ordudur– harekete geçirmeye çalışması yalnızca TİP tarafından değil, MDD'nin ana izleğinden kopup silahlı mücadeleye girişen bazı gruplar tarafından da “darbe kuyrukçuluğu” olarak görülmüştür. Günümüzde de Belli ve MDD'ye yönelik sol cenahtan gelen eleştiriler; onun cuntacı, milliyetçi, Kemalist bir tutum sergilediği; teoride ve pratikte Marksist bir stratejiyi takip etmediği yönündedir. Diğer taraftan Belli'nin de sol içindeki muarızlarını konumlandığı politik çerçeve kendisine yöneltilen “suçlamaların” optik bir yansıması gibidir. Nitekim o da MDD tezinin dışında hareket edenleri, “bilimsel sosyalizmden sapan oportünistler” veya “sol gevezeler” olarak nitelendirmiştir. Bu bağlamda 1960'ların sol içindeki en önemli teorik tartışmasının sosyalist devrim - demokratik devrim tartışması olduğunu söylemek mümkündür.

MDD tezi, Marksizm'in ontolojisine içkin olan determinist bakış açısının izlerini taşır. Marx'ın ortaya koyduğu ve tarihsel materyalizm olarak adlandırılan teorik çerçevede, tarihin ve toplumun “lineer bir şekilde” tek bir yöne doğru ilerlediği varsayılmaktadır. Bu determinist tarihsel perspektife göre toplumlar devrimsel süreçlerde kendi iradelerine bağlı olmayan zorunlu aşamalardan geçmek zorundadırlar. Bir üretim tarzından, daha ileri bir üretim tarzına geçişle atlanan bu aşamalar, adeta toplumsal ilerleyişin yasalarıdır ve ritmik bir evrimsel süreç içerisinde birbirini takip ederler. Bu bağlamda Belli, MDD tezini ortaya koyarken Türkiye toplumunun hangi gelişme aşamasında olduğunu sorgulamıştır. Ona göre Türkiye ulusal bağımsızlığını tam anlamıyla sağlayamamış, güçlü bir milli burjuvazisi olmayan, emperyalizmin tahakkümü altında bulunan ve halen feodal unsurların etkin olduğu bir ülkedir. Dolayısıyla Türkiye'nin tarihsel gelişim aşamasındaki konumu doğrudan bir sosyalist devrime imkan vermemektedir. Sosyalist devrimden önce gerçekleştirilmesi gereken ve Türkiye toplumunu sosyalizmden önceki aşamaya taşıyacak olan devrim “milli demokratik devrimdir.” Bu yaklaşım Marksizm'in düz çizgisel ve determinist anlayışının doğrudan bir yansımasıdır. MDD hareketine göre TİP başta olmak üzere doğrudan sosyalist devrimi savunanlar Marksist bir tutum sergilememekte ve

bilimsel sosyalizme aykırı hareket etmektedirler. MDD perspektifinden bakıldığında TİP'in izlediği yol “anakronik” bir politik tutumun ifadesidir.

MDD tezinin stratejik olarak benimsediği yöntem ise Lenin'in görüşlerine dayanmaktadır. Lenin'in “*Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği*” adlı eserini referans alan bu stratejiye göre işçi sınıfının küçük burjuvazi ve çok sayıda yarı proleterleri de kapsayan köylülüğü yanına alarak demokratik devrim için mücadele etmesi gerekir. Feodal kalıntılara ve monarşiye karşı yapılacak bu mücadele, yalnızca tek bir sınıfa dayanmayacak, çıkarı demokratik devrimden yana olan tüm sınıfları bir araya getirecektir. Bununla birlikte işçi sınıfının bu mücadeledeki önderliği, burjuvazinin devrim yolundaki “yalpalamalarını” engelleyecek ve onun istikrarını sağlayacaktır.

Tüm milli güçlerin tek bir cephede savaşım vermesi ve sosyalizmden önce mutlaka demokratik devrimin gerçekleştirilmesi fikri esas olarak bu esere dayanmaktadır. Ancak işçi sınıfı önderliği MDD tezinde amorf bir hal almıştır. Nitekim Belli'nin ortaya koyduğu teorik çerçevede retorik olarak bir işçi sınıfı önderliğinden bahsedilse bile; verili koşullarda esas potansiyel güç asker-sivil aydın zümre olarak görülmektedir. Bu zümre içerisinde de bizzat Belli tarafından verilen tarihsel örneklerle (1908 hareketi, Çanakkale Savaşı, İstiklal Savaşı, Atatürk Devrimi ve 27 Mayıs) en önemli unsurun ordu olduğu anlaşılmaktadır.

MDD hareketi, asker-sivil aydın zümreyi küçük burjuvazinin en bilinçli ve öncü müfrezesi olarak tanımlamaktadır. Bu bilinci de esasında Marksizm'e aykırı bir biçimde “manevi” unsurlarla temellendirmektedir. Nitekim Belli, her ne kadar asker-sivil aydın zümrenin maddi çıkarlarının emperyalizmle uyuşmayacağını ifade etse de esas vurguladığı şey Tanzimat'tan bu yana devam eden “bağımsızlıkçı ve antiemperyalist” gelenektir. Belli bu noktada hiç sapmadığını iddia ettiği materyalist izlekten ayrılır; ancak pratik bir sonucu hedeflediği açıktır. Öncelikle Türkiye'nin “yarı feodal” toplumsal aşamasında devrimci tutumu benimseyecek olan bir milli burjuvazi yoktur. Bununla birlikte böyle bir burjuvazi olsa dahi emperyalist aşamada (kapitalizmin tekelci aşaması) burjuvaziden devrimci bir sınıf olarak söz edilemez. İşçi sınıfı ise kırsal ile bağlantılarını devam ettirdiği, bilinç düzeyinin ve örgütlülüğünün yeteri düzeyde olmadığı bir tarihsel aşamada demokratik devrime önderlik edebilecek seviyede değildir. Dolayısıyla MDD tezi; pragmatik bir tutumla Kemalizm'i ve onun taşıyıcısı olduğuna inandığı asker-sivil aydın zümreyi ön plana çıkarır. Sonuçta MDD'ye göre demokratik devrimin değerleri olan ulusçuluk, laiklik, cumhuriyet ve bağımsızlık; Kemalist geleneğe içkindir. Ayrıca bu gelenek emperyalizme karşı savaş vermiş “millici” bir duruşa sahiptir. Bu pragmatik yaklaşım, gerçekçi bir devrim stratejisi

için Kemalizm ve asker-sivil aydın zümreden yararlandığı ölçüde, “Marksizm’in biliminden” uzaklaştır.

Tüm bu değerlendirmelere rağmen çalışmanın giriş bölümünde de belirtildiği gibi sosyalist devrimci hareketlerin hemen hiçbirinde “pür Marksist bir teorik reçete” uygulanmamıştır. Dolayısıyla MDD hareketinin, Kemalizm ve asker-sivil aydın zümreye biçtiği öncü role dayanarak sosyalist bir hareket olmadığını iddia etmek mümkün değildir. Nitekim MDD tezi açıkça aşamalı devrim stratejisi çerçevesinde Türkiye’nin önündeki basamağın sosyalist devrim değil milli demokratik devrim olduğunu söylemiştir. Bu devrimi gerçekleştirmek için de demokratik devrimin değerlerini taşıdığına inandığı; bununla birlikte söz konusu devrimi gerçekleştirme yolunda en yüksek potansiyele sahip olduğunu düşündüğü Kemalist geleneğe tutunmuştur. Bu politik tutum bütünüyle MDD hareketinin tarih çarkının daima ileriye doğru döndüğüne dair kesin inancından kaynaklanmaktadır. Türkiye için bugünün devrimci ideolojisi Kemalizm ise yarının ideolojisi sosyalizmdir. Yine bugünün devrimci sınıfı asker-sivil aydın zümre ise yarının Türkiye’sinin devrimci sınıfı proletarya olacaktır. Bu bağlamda MDD’nin Kemalizm ve onun taşıyıcısı olan zümreyi sosyalist devrimin önünü açacak olan “milli demokratik devrim” yolunda araçsallaştırdığı ve nihai hedefinin Yön hareketinin amaçladığı gibi sol bir Kemalist düzen değil, sosyalist bir düzen olduğu söylenebilir.

KAYNAKÇA

Aktolga, Münir (1967), “Milli Demokratik Devrim”, Türk Solu, 7.

Atılğan, Gökhan (2014), “Mihri Belli”, Gültekingil, Murat ve Bora, Tanıl (Der.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol, Cilt 8 (İstanbul: İletişim Yayınları): 548-570.

Aydın, Suavi (1998), “Millî Demokratik Devrim”den “Ulusal Sol” a Türk Solunda Özgücü Eğilim”, Toplum ve Bilim, 78: 59-91.

Aydınlık Sosyalist Dergi (1968), “Dünya Türkiye ve Devrimci Mücadele”, 1: 1-31.

Bank, Rasim Berker (2019), “Ekim Devrimi’nin Düşünsel Etkisi ve 1960’dan 1970’e Türkiye Solu’nun İktidar Mücadelesinde Farklı Kuramsal Açılımlar”, Alternatif Politika, 11 (3): 556-588.

Belge, Murat (2009), “Mustafa Kemal ve Kemalizm”, Gültekingil, Murat ve Bora, Tanıl (Der.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm, Cilt 2 (İstanbul: İletişim Yayınları): 29-43.

Belli, Mihri (1967), “Devrimci Şiar Meselesi”, Türk Solu, 5: 4-5.

Belli, Mihri (1968a), “Ya Güç Birliği, Ya Faşizm !”, Türk Solu, 24.

Belli, Mihri (1968b), Türkiye’nin Devrim Stratejisi, Türk Solu, 9: 4-5.

Belli, Mihri (1969), “Türkiye’de Karşı Devrim”, Türk Solu, (64): 12-24.

Belli, Mihri (1988), “Milli Demokratik Devrim”, Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, Cilt 7 (İstanbul: İletişim Yayınları): 2144–2145.

Belli, Mihri (2015), “Milli Demokratik Devrim”, Türkmen, Emir Ali (Der.), Türkiye Sosyalist Solu Kitabı I (Ankara: Dipnot Yayınları): 199-262.

Belli, Mihri [E. Tüfekçi] (1966), “Demokratik Devrim: Kimle Beraber, Kime Karşı?”, Yön, (175): 10-11.

Belli, Mihri [Mehmet Doğu] (1962), “Sosyalizm Tartışmaları”, Yön, 48.

Bora, Tanıl (2017), Cereyanlar: Türkiye’de Siyasi İdeolojiler (İstanbul: İletişim Yayınları).

Claudin, Fernando (1975), The Communist Movement: From Comintern to Cominform (Londra: Penguin).

Çetinkaya, Doğan Y. ve M. Görkem Doğan (2014), “TKP’nin Sosyalizmi”, Gültekingil, Murat ve Bora, Tanıl (Der.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Sol, Cilt 8 (İstanbul: İletişim Yayınları): 275-338.

Doğan, Erkan (2011), “Türk Solunun Kısa Tarihi: Sosyalizmi Milliyetçiliğe Eklemlenmek”, Türk Sosyalizminin Eleştirisi, Doğu Batı, 15 (59): 135-155.

Erdost, Muzaffer (1970), “Devrimde Küçük-Burjuvazinin Yeri”, Aydınlik Sosyalist Dergi, 16: 248-265.

Kaçmazoğlu, Bayram H. (2000), 27 Mayıs’tan 12 Mart’a Türkiye’de Siyasal Fikir Hareketleri (İstanbul: Birey Yayıncılık).

Kahraman, Hasan Bülent (2011), “Türk Solunun Çıkmaz Sokağı: Kemalizm (Ordu) İlişkisi”, Türk Sosyalizminin Eleştirisi, Doğu Batı, 15 (59): 35-76.

Kahraman, Suphi (1968), “Türk Solu ve Milli Demokratik Devrim”, Türk Solu, 53.

Lenin, Vladimir Ilyich (1993), Ulusal Sorun ve Ulusal Kurtuluş Savaşları (Ankara: Sol Yayınları) (Çev. Yurdakul Fincancı).

Lenin, Vladimir Ilyich (2003a), Demokratik Devrimde Sosyal Demokrasinin İki Taktiği (Eriş Yayınları) (Çev. Muzaffer Ardos).

Lenin, Vladimir Ilyich (2003b), Emperyalizm: Kapitalizmin En Yüksek Aşaması (Eriş Yayınları) (Çev. Cemal Süreyya).

Lenin, Vladimir Ilyich (2012), Ulusların Kaderlerini Kendilerinin Tayin Hakkı (İstanbul: Agora Kitaplığı) (Çev. Ferit Burak Aydar).

Lipovksi, Igor P. (1992), The Socialist Movement in Turkey: 1960-1980 (Leiden: E. J. Brill)

Marx, Karl (2003), Kapital I (Ankara: Eriş yayınları) (Çev. Alaattin Bilgi).

Marx, Karl (2016), Louis Bonaparte'ın On Sekiz Brumaire'i (İstanbul: İletişim Yayınları) (Çev. Tanıl Bora).

Marx, Karl ve Friedrich Engels (2013a), Alman İdeolojisi (İstanbul: Evrensel Basım Yayın) (Çev. Tonguç Ok ve Olcay Geridönmez).

Marx, Karl ve Friedrich Engels (2013b), Komünist Manifesto (İstanbul: Can Yayınları) (Çev. Celal Üster ve Nur Deriş).

Sayın, Mahir (2014), "Milliyetçilik ve Demokrasi Arasında Sol Düşünce", Gültekingil, Murat ve Bora, Tanıl (Der.), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol, Cilt 8 (İstanbul: İletişim Yayınları): 578-584.

Somay, Bülent (2014), "Türkiye Solunun Kemalizmle İmtihanı" Gültekingil, Murat ve Bora, Tanıl (Der.), Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Sol, Cilt 8 (İstanbul: İletişim Yayınları): 647-658.

Şener, Mustafa (2015), Türkiye Solunda Üç Tarz-ı Siyaset: Yön, MDD ve Tıp (İstanbul: Yordam Kitap).

Türk Solu (1967), "Atatürk ve Atatürkçülük", 1.

Türk Solu (1968a), "Emperyalizm ve Ortaklarına Karşı Güç Birliği", 22.

Türk Solu (1968b), "Sosyalist Literatürde Terimler – Kavramlar: Demokratik Devrim", 20.

Ulus, Özgür Mutlu (2016), Türkiye'de Sol ve Ordu (1960-1971) (İstanbul: İletişim Yayınları).